

ELS HOSPITALS MEDIEVALS DE MANRESA

Marc TORRAS i SERRA

En parlar dels hospitals medievals de Manresa hem de començar indicant que aquest és un tema que ha estat molt poc estudiat i que se'n sap ben poca cosa atès que ens trobem amb una important manca de documentació que ens permeti conèixer com funcionaven aquests centres assistencials. Així, hem de remarcar que les ben poques referències que en tenim provenen de documentació externa al funcionament dels hospitals (1).

D'altra banda, en fer una primera aproximació a aquest tema, també cal tenir present quina era la funció dels hospitals en la societat medieval i, sobretot, recordar com era la ciutat de Manresa a l'edat mitjana.

Així, el primer aspecte que cal destacar és que, a diferència dels actuals hospitals, els hospitals medievals no eren uns centres sanitaris tal i com els entenem actualment. Durant l'edat mitjana i fins fa relativament ben poc la gent no anava als hospitals a curar-se o a rebre assistència mèdica sinó que els malalts es curaven i eren atesos a la seva pròpia casa.

Com ja és prou conegut, a l'època que estem analitzant, els hospitals eren uns centres assistencials que es trobaven situats majoritàriament en els afores de les ciutats i en els quals es donava acolliment als pelegrins, als forasters i als anomenats *pauperes Christi*, els pobres de Crist, és a dir els captaries, indigents i tots aquells que no tenien casa i medis de subsistència. La funció bàsica dels hospitals era la de donar menjar i aixopluc a aquest important segment de la societat ciutadana i, lògicament, quan aquests grups socials més desvalguts queien malalts també eren atesos en aquests mateixos centres assistencials. Així, podem dir que normalment els hospitals eren els llocs on acostumaven a anar a morir aquells que es trobaven de pas per la ciutat o que no hi tenien casa pròpia, els pobres i, en resum, la gent amb menys recursos de la ciutat. Amb tot, i com veurem més endavant, una altra funció dels hospitals, que també es trobava dins d'aquestes característiques que acabem d'esmentar, era la d'acollir i tenir cura dels nens orfes o dels nens nounats que, a causa de la pobresa, havien estat abandonats pels seus pares.

Una tercera funció, ja més concreta i que tenia lloc en uns centres ja destinats específicament a aquesta comesa, era l'acolliment dels malalts de lepra. Això, però, tenia lloc en uns hospitals concrets que s'anomenaven *llebroseries* o *cases de mesells* i que es trobaven relativament allunyats de les muralles de la ciutat.

El manteniment dels hospitals medievals es feia a partir dels béns i diners que obtenien amb la recollida d'almoines o a través de donacions testamentàries. En alguns casos, l'objecte donat eren béns immobles (cases, camps, horts, etc.) que passaven a formar part del patrimoni dels hospitals i amb la gestió i explotació dels quals s'obtenien els recursos necessaris per a la seva subsistència.

En un altre aspecte, i pel que fa a com era urbanísticament la ciutat de Manresa, hem de tenir present que a finals del segle XIII i els primers anys del segle XIV aquesta es trobava limitada i protegida per un circuit de muralles que anava del Puigcardener per l'actual via de Sant Ignasi fins a la baixada dels Drets i per aquesta i pel Joc de la Pilota fins a Puigmercadal. Des d'aquí i pel carrer de la Canal travessava l'actual carrer de Sant Miquel i pel carrer de na Bastardes es tornava a dirigir cap al Puigcardener.

L'important creixement econòmic i demogràfic que va tenir lloc a la ciutat des del mateix segle XIII va fer que ben aviat apareguessin carrers i barris nous fora d'aquest nucli murallat i que en el darrer terç del segle XIV es fes necessari ampliar l'àrea que quedava protegida pel circuit de muralles bo i fent que aquestes anessin des del Puigmercadal fins a Sant Francesc seguint l'actual traçat dels carrers que reben el nom de les muralles: la muralla del Carme, la muralla de Sant Domènec i la muralla de Sant Francesc.

Des de la zona de Sant Francesc i pel damunt del cingle que hi ha entre els carrers Arbonés i del Llop i la llera del riu, la muralla es dirigia novament cap al Puigcardener. Un altre punt molt important que cal tenir present és el fet que en el moment de màxim esplendor econòmic i demogràfic de la ciutat, que podem situar en els anys anteriors a l'arribada de la pesta negra a la ciutat, l'any 1348, Manresa comptava amb unes 2.000 famílies passant ben aviat, l'any 1363, a poques més de 1.000 a causa de la despoblació ocasionada per la pesta negra i les seves seqüeles. Més endavant, a inicis del segle XV, la població de Manresa encara s'havia vist més reduïda a causa de noves epidèmies i períodes de carestia i de la crisi econòmica i demogràfica que devastà la ciutat.

Si tenim presents aquestes consideracions prèvies entendrem perfectament la situació estratègica dels hospitals medievals de Manresa i la seva posterior evolució.

Així, entrant ja de ple en el tema, hem de dir que les primeres dades que tenim referents a hospitals manresans són del segle XIII i ens les aporta el ric fons de documentació notarial que es conserva a l'Arxiu Històric de la ciutat. De moment, no hem localitzat cap document anterior al segle XIII que faci referència a l'existència d'hospitals a la ciutat, tot i que cal suposar que en moments anteriors al segle XIII bé podia haver-n'hi hagut algun.

Així, en parlar dels centres assistencials del segle XIII, cal fer una distinció entre el que eren els hospitals i les *domus infirmorum* o *cases de malalts* (2). Així, els hospitals eren llocs d'acollida de pobres i d'afectats per malalties que no eren considerades contagioses i sembla ser que les *domus infirmorum* eren destinades a la residència dels malalts pròpiament dits i, bàsicament, dels anomenats leprosos, nom amb el qual es designava no només als afectats de lepra sinó que es donava aquest nom a un conjunt molt més

ampli d'afectats per malalties contagioses. Seguint aquesta distinció entre aquestes dues modalitats de centres assistencials nosaltres també farem una distinció entre les *domus infirmorum* i els hospitals que hi havia a la Manresa medieval i n'estudiarem la seva evolució per separat.

Les domus infirmorum

En passar a parlar de les *domus infirmorum* o *cases de malalts* cal indicar que les poques referències inconnexes que en tenim ens duriem a pensar en l'existència de diverses cases de malalts situades arreu de la ciutat i dels seus voltants. Amb tot, una anàlisi detallada d'aquestes notícies que ens han arribat ens porta a pensar en l'existència d'una única *domus infirmorum*, o com a màxim només dues i encara en un moment molt concret, que, amb el temps, anaren canviant consecutivament d'emplaçament. En aquest aspecte, cal tenir present que, com recorda el Dr. Rafat (3), les almoines i llegats testamentari pels quals en aquesta època es feien donacions als hospitals manresans sempre ens parlen dels hospitals, en plural, i de la *domus infirmorum*, en singular, fet que reforça la nostra hipòtesi d'una única casa de malalts que anava canviant d'emplaçament.

Així, després d'una primera notícia del 7 d'abril de 1274 en la qual només se'ns esmenta l'existència d'una *domus infirmorum* a la ciutat, les següents notícies que ens n'han arribat i que també són del segle XIII, són les que fan referència als successius trasllats d'aquestes residències per a malalts contagiosos. Així, el 15 d'abril de 1280 els consellers de la ciutat venien a un veí de les Escodines l'edifici on es trobava la *domus infirmorum* i un hort que estaven al costat de l'església de Sant Bartomeu. Pel text d'aquest document no queda gaire clar si aquesta venda comportava un posterior trasllat d'aquesta *domus* cap a un altre lloc més allunyat de la població, fet però, que cal suposar. Molt més clar i explícit que aquest ja és un document datat el 4 de gener de 1292, amb el que coneixem l'acord a què van arribar els consellers de la ciutat i el bisbe de Vic pel qual es decidia canviar l'emplaçament d'una *domus infirmorum* que es trobava en un lloc massa proper a la ciutat. Segons el text del document, aquesta *domus* estava envoltada de cases on habitava gent sana, fet del qual se'n derivava un perill de contagi per a la població de la ciutat. Malauradament, el document que esmentem no especifica on es trobava situada aquesta *domus infirmorum* però en cap moment tampoc no diu que fos dins la ciutat murallada. Així, podria ben ser que aquesta *domus* es trobés situada en alguns dels ravals de fora la muralla o fins i tot podria ser la mateixa a què fèiem referència en el document anterior que, com hem vist, era prop de Sant Bartomeu. Així, si partim d'aquesta base, veurem com aquesta *domus* situada a Sant Bartomeu es trobava a més de mig quilòmetre de la porta de Santa Llúcia, l'entrada de la ciutat, en una zona que si bé a finals del segle XIII ja estava força habitada, en un primer moment d'utilització d'aquesta casa com a residència de malalts contagiosos, potser encara era un lloc despoblat i allunyat de les cases habitades.

Per un altre document del segle XIII que ens parla de les *domus infirmorum* podem saber el nom de dos dels estadants d'aquesta *domus*. Així, el 27 de maig de 1292 Guillem de Cases, leprós de l'hospital de malalts, acull a Ramon de Sanauja com a

estadant d'aquest hospital per que hi visqui tots els dies de la seva vida i participi de les almoines que es rebin i en les feines de la casa (4).

Noves dades que ens parlen de les *domus infirmorum* o llebroseries ja són d'inicis del segle XIV, quan tenim notícies d'un possible hospital de leprosos que es trobava instal·lat a la zona on hi ha l'actual convent de Santa Clara (5), a més de 200 metres de l'emplaçament de l'anterior casa de Sant Bartomeu i a més de 800 metres del portal de Santa Llúcia. Cal dir, però, que no tenim cap dada fidedigna que ens assegurï l'existència d'aquest hospital. Amb tot, Sarret i Arbós acceptava que podia haver existit en aquest emplaçament almenys fins l'any 1322.

No sabem des de quan existia aquest hospital de leprosos situat en aquest lloc, però podriem creure que podria tractar-se del nou emplaçament que, des de l'any 1292 ocupava aquella *domus infirmorum* que s'havia hagut de traslladar fora de la zona habitada.

Com passava en el cas de la casa de Sant Bartomeu, aquest nou hospital de leprosos també es trobava al costat del camí ral de Barcelona, tot i que, com hem vist, ja era molt més allunyada de la ciutat i dels seus ravals.

Com en els casos anteriors, coneixem l'existència d'aquesta *domus infirmorum* pel canvi de situació que en tingué lloc en instal·lar-se en aquest lloc les monges de l'actual convent de Santa Clara, l'any 1322. Això, poc o molt, lligaria amb el fet que el 13 d'abril d'aquest mateix any els consellers de la ciutat compraven un tros de terra a la plana dels Corrons per a l'ús dels leprosos o malalts de la ciutat, lloc on es construí la nova casa de leprosos, al costat de la llavors església de Sant Marc i Santa Bàrbara, l'actual capella de Sant Pau (6).

Igual que en les anteriors ubicacions de la llebroseria, el nou emplaçament d'aquesta institució al costat de la capella de Sant Marc, es trobava prop d'un camí que aquesta vegada, però, ja no era un camí principal com podia ser el camí ral de Barcelona i es trobava força allunyada de la ciutat, a més d'un quilòmetre dels portals de Mossèn Bosch i de Santa Llúcia i en una zona completament despoblada. D'aquesta manera, en ser allunyada de la població i de les vies de comunicació principals, s'evitaven els possibles contagis ocasionats pel contacte dels malalts residents a aquesta casa amb els ciutadans o els vianants que poguessin passar pel camí ral.

De totes les *domus infirmorum* que hem anat localitzant, aquesta és de la que tenim més notícies, totes elles, però, lligades a la capella de Sant Marc. Així, sabem que aquesta capella i l'hospital de leprosos es trobaven sota custòdia d'una persona, l'anomenat *ermità de Sant Marc*, que era l'encarregada de recollir les almoines i de tenir cura i explotar els camps i horts de la mateixa. En aquest aspecte, cal indicar que tenim documentat un inventari realitzat el 27 d'abril de 1384 (7) en el qual hi consten els béns de la capella on veiem que en aquest moment aquesta comptava amb només un tros de terra a tocar de la capella i amb tres horts al costat del riu, un prop de les cases de la capella i de l'hospital, un altre prop del pont vell i un tercer prop del molí nou.

Malauradament no tenim amb cap inventari semblant dels béns de la casa dels malalts, però cal suposar que aquestes peces de terra que hem esmentat, tot i estar assignades a la capella, possiblement també devien servir per al manteniment i alimentació dels ingressats a la casa de malalts contigua a la capella.

A inicis del segle XV i davant de la pobresa de la casa i de la manca de recursos amb què es trobava, els consellers de la ciutat es van plantejar el canvi de funció d'aquesta capella i hospital i l'11 de març de 1412 van vendre aquests edificis a uns ermitans provinents de Montserrat. Inicialment, amb els diners resultants d'aquesta venda s'havia d'edificar una nova capella i un nou hospital més aprop de la ciutat. Així, si bé és cert que ben aviat es va construir la nova capella dedicada a sant Marc en el lloc on la podem contemplar actualment, el que ja no podem assegurar és que al seu costat s'edificqués una nova *domus infirmorum* per a l'acollida dels malalts contagiosos.

El que si que ja és ben cert és que possiblement a causa dels problemes econòmics derivats del manteniment d'aquest tipus d'institucions, a finals del segle XV o a inicis del segle XVI a Manresa ja no hi havia cap hospital destinat als leprosos.

Així, i com a resum, podríem dir que només amb el petit dubte ocasionat pel document de 1280 en què es parla de la venda de la *domus infirmorum* que era aprop de Sant Bartomeu, podem pensar que a Manresa hi havia només un hospital o casa de leprosos que, en un inici possiblement anterior a l'any 1274, es va instal·lar prop de Sant Bartomeu. El 1292 quan aquesta zona ja es trobava força habitada, l'hospital es deuria traslladar a uns 200 metres més amunt, a l'actual Santa Clara, i el 1322 va passar a l'actual Sant Pau on tenim la certesa que va funcionar com a hospital fins el 1412. En traslladar-se l'advocació de sant Marc a la nova capella possiblement ja va deixar d'existir aquest hospital o residència de malalts contagiosos.

Els hospitals

Com en el cas de les *domus infirmorum*, les primeres referències que tenim dels hospitals entesos aquests ja com a llocs d'acollida de pobres, passavolants i malalts afectats per malalties no contagioses, també són de finals del segle XIII.

Així, la primera referència que tenim de dos dels hospitals manresans és del 9 de desembre de 1260, quan el manresà Berenguer de Casanova fa donació a la seva neboda d'unes peces de terra que afronten amb unes propietats de l'*hospital superior*, és a dir, del que més endavant ha estat conegut com a hospital de Sant Andreu.

Amb tot, cal remarcar que en aparèixer esmentat d'aquesta manera, *hospital superior*, implícitament s'està donant per sobreentesa l'existència d'un *hospital inferior* la primera referència del qual i amb aquest mateix nom d'*hospital inferior*, però, no trobarem documentada fins al gener de 1274.

Ja més endavant, tenim referències de la possible existència d'un tercer hospital a Manresa, ja en la segona meitat del segle XIV i situat a la zona de l'actual carrer del Cós.

D'aquests tres hospitals, però, el més conegut i més estudiat és l'*hospital superior* o *hospital de Sant Andreu*. Igualment, de tots tres és l'únic que encara existeix i continua en actiu.

Val a dir que l'actual nom d'*hospital de Sant Andreu* té el seu origen en la capella que, sota l'advocació d'aquest sant, el dia 24 de febrer del 1300 van acordar edificar els consellers de la ciutat, el paborde de la Seu i el prohorm manresà Pere Salvatge, el qual es feia càrrec de les despeses de la construcció. Aquesta capella va ser el precedent de l'actual església de sant Andreu, annexa a l'hospital i que, des de ben aviat, va acabar donant el seu nom a la institució.

En aquests moments de finals del segle XIII i fins ben entrada l'època moderna, l'emplaçament on es troba l'hospital quedava situat fora de les muralles de la ciutat, a més d'un centenar de metres del portal de Sobrerroca i era al costat del camí que duïa cap a Vic i Berga. Com hem esmentat, s'anomenava *hospital superior*, pel fet que era situat en un pla, al capdamunt d'una cinglera que dominava l'anomenat *torrent Mirable*, l'actual via de Sant Ignasi, davant per davant de l'anomenat *hospital inferior*.

L'hospital de Sant Andreu, com la major part d'aquestes institucions assistencials medievals, estava atès i gestionat pels anomenats *hospitalers* els quals acostumaven a ser un matrimoni que tenia cura del manteniment i neteja de l'edifici i de l'alimentació dels ingressats. A més, d'aquests hospitalers, encarregats del dia a dia i del bon funcionament de l'hospital, hi havia la figura dels administradors, nomenats pel consell de la ciutat i que eren els encarregats de gestionar els recursos amb què comptava aquesta institució i d'aconseguir ingressos i nou patrimoni per a l'hospital.

Els primers hospitalers que tenim documentats són el matrimoni format per Pere Capdevila i la seva muller Guilleuma els quals els tenim documentats realitzant aquesta funció entre els anys 1273 i 1293. Es possible, però, que continuessin al capdavant de l'hospital encara fins el 1301 ja que no és fins a aquest any que tenim documentat l'establiment d'uns nous hospitalers provinents de Sagàs, Berenguer Ermengol i la seva muller Romia, els quals van desenvolupar aquesta funció fins el 1319 quan van ser reemplaçats per Jaume Sorribes i la seva muller.

Altres matrimonis d'hospitalers que tenim documentats ja són del segle XV. Amb tot, però, cal dir que al llarg de l'edat mitjana es manté constantment la presència d'un matrimoni fent la funció d'hospitalers, essent aquests l'únic personal amb què comptava l'hospital. D'altra banda, si tenim present que, com hem comentat, les funcions bàsiques de l'hospital només eren les de donar menjar i aixopluc als rodamons i indigents, podem considerar que aquest personal era més que suficient.

Pel que fa a l'edifici de l'hospital, pels inventaris del segle XV que en conservem podem deduir que per tal de dur a terme les seves funcions, l'hospital comptava amb un únic edifici petit, annex a la capella de Sant Andreu. En una cambra d'aquest edifici, prop de

la cuina, hi havia els llits per als acollits a l'hospital i la resta d'habitacions i dependències ja estaven destinades a l'habitatge dels hospitalers que tenia cura de l'assistència dels pobres i dels malalts.

Cal tenir present que els hospitals medievals eren més aviat petits i, per aquest motiu no ens ha d'estranyar gens que l'any 1420 l'hospital de Sant Andreu disposés només de 10 llits i 9 matalassos, a més de 37 flassades, 14 coixins, 23 parells de llençols i 25 escudelles, entre d'altre mobiliari, que eren destinats per a l'ús dels malalts, viatgers o indigents que eren atesos a l'hospital.

Aquestes dades que acabem de donar ens fan pensar que a començaments del segle XV l'hospital de Sant Andreu estava dotat amb els materials i recursos mínims per tal de poder acomplir la seva funció. Una mostra força simptomàtica d'aquesta certa manca de mitjants i pobresa de recursos seria una *esquella de l'acapte* que veiem aparèixer en els mateixos inventaris medievals on trobem descrit el mobiliari i béns de l'hospital. Això ens porta a pensar que, sens dubte, una altra de les funcions dels hospitalers que si bé no es trobava estipulada si que devia ser obligada per les circumstàncies adverses, havia de ser la de pidolar diners per les cases i carrers de la ciutat, a fi d'aconseguir recursos per a la seva subsistència i la de l'hospital com a institució.

Amb tot, però, això no ens pot fer dir que en aquest moment concret l'hospital de Sant Andreu de Manresa es trobés en una situació excessivament desesperada. Si més no, pel que fa al nombre de llits de què disposava, creiem que, Barcelona apart, es trobava dins de la mitjana normal que es donava a Catalunya. Així, per esmentar només algunes dades, podem dir que segons una visita pastoral de l'any 1413, l'hospital de Sant Pere de Vilafranca del Penedès només disposava de 8 llits, mentre que el del Sant Esperit, també de Vilafranca del Penedès, tenia 15 llits (8). Igualment, cal indicar que l'any 1350 l'hospital del Coll de Balaguer només comptava amb 8 llits (9), o que el 1426 l'hospital de Sant Marc de Gandia tenia 12 llits, mentre que uns anys més tard, el 1459, a l'hospital de La Seu d'Urgell tan sols hi havia 5 llits. Davant d'aquesta poca quantitat de llits que veiem esmentats en els hospitals medievals, però, hem de recordar que, quan calia, en un mateix llit s'hi podien encabir dos o tres malalts junts, tal i com tenim documentat en diversos llocs i com veiem en moltes imatges dels retaules gòtics.

Un altre aspecte també relacionat amb el mobiliari i la dotació econòmica i patrimonial de l'hospital és una altra funció que, com hem esmentat, havien d'assumir els hospitals medievals, com era la de l'acolliment, cura i assistència dels nens orfes o dels nou nats que en molts casos eren abandonats pels seus pares a les portes dels hospitals. Així, per un privilegi concedit pel rei Joan I el 25 de març de 1393 (10) sabem que els hospitals manresans i entre ells l'hospital de Sant Andreu, tenien cura d'aquests nens orfes o abandonats. Aquest fet ocasionava unes despeses importants als administradors ja que, a més de donar-els-hi vestits i calçat els havien d'alimentar la qual cosa, per als nou nats, volia dir haver de llogar una dida. Per aquesta raó, i per tal de recuperar una part d'aquests diners i possibilitar que els nens aprenguessin un ofici que els pogués servir quan sortissin de sota la tutela de l'hospital, amb aquest privilegi el rei Joan I permetia que els administradors dels hospitals manresans poguessin posar a treballar els nens i nenes que ja haguessin complert els set o vuit anys d'edat. Aquests nens s'havien de

posar a treballar amb un amo que els ensenyés un ofici que els hauria de servir quan fossin més grans i, mentre es trobessin sota aquests amos i sota la tutela de l'hospital, els administradors d'aquests cobrarien els diners del sou que aquests nens haurien de rebre per la seva feina. Així, aquests diners es podrien reutilitzar bo i fent-los servir per a l'alimentació i sosteniment dels altres nens que es trobessin acollits en els hospitals.

Passant a un altre aspecte ja entrem a parlar d'un altre dels hospitals medievals que hi havia a la ciutat, l'*hospital inferior* o *hospital de Santa Llúcia*.

Com hem esmentat, podem assegurar que aquest hospital de pobres ja existia el 9 de desembre de 1260 tot i que no el trobem esmentat explícitament fins el gener de 1274. Com tots els altres, aquest hospital es trobava fora de les muralles de la ciutat. En aquest cas era situat a la banda esquerra del riu Mirable, l'actual via de Sant Ignasi, al costat del camí ral de Barcelona, a uns cinquanta metres del portal de Santa Llúcia i en el lloc on actualment hi ha els edificis annexes a la capella del Rapte de sant Ignasi.

El nom d'hospital de Santa Llúcia el rebé arrel de la construcció d'una capella sota l'advocació de sant Tomàs i santa Llúcia que entre els anys 1321 i 1323 es va construir al costat d'aquest hospital a càrrec de la confraria que agrupava els picapedrers de la ciutat.

Com en el cas de l'hospital de Sant Andreu, l'hospital de Santa Llúcia es trobava regit per uns administradors, en aquest cas la família Botí de Manresa, fundadora de l'hospital, els quals designaven un matrimoni com a hospitalers.

Els primers hospitalers que tenim documentats són el matrimoni format per Bartomeu de Vilarrasa i la seva muller Ferrera dels quals en tenim referència entre els anys 1274 i 1280.

L'any 1284 els hospitalers ja eren Ramon de Pla i la seva muller Elisenda.

Tot i que no tenim cap dada fidedigna ni comptem amb cap inventari que ens permeti conèixer com era l'hospital, cal suposar que el mobiliari i la dotació d'aquest centre deuria ser semblant al de l'hospital de Sant Andreu.

Tret del què hem comentat, les poques dades que tenim referents a la història de l'hospital de Santa Llúcia ja ens porten directament a parlar de la seva desaparició ocasionada, sens dubte, per la crisi econòmica i la davallada de població que visqué la ciutat de Manresa entre el darrer terç del segle XIV i finals del segle XV. Sens dubte, la crisi econòmica comportà una disminució dels llegats testamentaris i de les donacions a favor dels hospitals i, en conseqüència, una important caiguda dels ingressos que aquests rebien. Això va comportar que l'any 1418 ja es comencés a plantejar la possibilitat de l'unió dels dos hospitals de Sant Andreu i de Santa Llúcia per tal d'unificar les rendes i ingressos dels hospitals i, alhora, reduir les despeses que comportaven el manteniment de dos edificis i de dues administracions.

Aquesta unió, que es va tornar a plantejar el 1474, no tingué lloc de manera definitiva fins el 26 de febrer de 1553, quan s'unificaren els béns d'ambdós hospitals, bo i quedant com a únic hospital l'edifici de Sant Andreu. L'any 1564 els administradors van vendre l'edifici de Santa Llúcia al fuster Joan Malet. Amb aquesta venda l'edifici de Santa Llúcia ja quedava definitivament desvinculat de l'hospital i de les seves antigues funcions assistencials.

El darrer hospital que tenim mínimament documentat i del qual no en sabem res és un hospital que a mitjans del segle XIV s'havia d'edificar al costat del camí de Lleida a la zona de l'actual carrer del Cós a uns 500 metres de les muralles de la ciutat quan aquestes encara passaven pel carrer de la Canal i el carrer de na Bastardes.

Per les poques dades que tenim no podem saber amb certesa si aquest hospital es va acabar d'edificar mai. Així, pel testament del prohom manresà Jaume Amergós, atorgat l'11 de juliol de 1348, aquest manava que es construís un hospital per a pobres i una capella dedicada al Sant Esperit. Sis anys després, l'1 de gener de 1354, el seu fill Jaume, al seu torn, feia un testament pel qual deixava 3.000 sous per a les obres d'aquest hospital (11). Amb posterioritat a aquesta data només sabem que l'any 1398 Berenguer Amergós, fill de Jaume, va cedir les cases que hi havia construïdes i la capella del Sant Esperit a les monges cistercenques de Valldaura d'Olvan, del Berguedà, per tal que aquestes hi instal·lessin el seu convent sense que tinguem cap dada fidedigna que ens permeti saber si aquest edifici va arribar a funcionar mai com a hospital.

En resum, doncs, i a manca de nous estudis que ens puguin portar més informació sobre aquest tema, podem dir que entre els segles XIII i XV la ciutat de Manresa va comptar amb dos hospitals de pobres i amb una *domus infirmorum* per als malalts contagiosos, a més d'un possible tercer hospital que, si bé segurament es va edificar, no sabem del cert si mai va arribar a funcionar com a tal.

Notes

(1): Els pocs treballs que ens aporten informació sobre els hospitals medievals de Manresa són: RAFAT i SELGA, Francesc: *Metges, cirurgians i hospitals de Manresa a finals del segle XIII*, a RAFAT i SELGA, Francesc: *Masos, safrà, occitans i pesta negra*.- Monogràfics, 11.- Centre d'Estudis del Bages.- Manresa, 1993.- pàgs. 136-145, estudi publicat inicialment a *Gimbernat*, XIII.- Barcelona, 1990.- pàgs. 215-227 i del qual extreiem totes les notícies referents al segle XIII; SARRET i ARBOS, Joaquim: *Historia religiosa de Manresa. Iglésies i convents*.- Manresa, 1924; SARRET i ARBOS, Joaquim: *Hospital de San Andrés*.- Manresa, 1940; TORRAS i SERRA, Marc: *El mobiliari de l'Hospital de Sant Andreu de Manresa en el segle XV*, a DD.AA.: *Metges, farmacèutics i salut pública*, Miscel·lània d'Estudis Bagençs, 7.- Centre d'Estudis del Bages.- Manresa, 1990.- pàgs. 231-245.

(2): RAFAT i SELGA, Francesc: *Op. cit.*- pàg. 139.

- (3): RAFAT i SELGA, Francesc: *Op. cit.*- pàg. 137.
- (4): RAFAT i SELGA, Francesc: *Op. cit.*- pàg. 139.
- (5): SARRET i ARBOS, Joaquim: *Historia religiosa....*- pàg. 208.
- (6): L'any 1412, quan la capella de Sant Marc i Santa Bàrbara passà a dependre d'uns ermitans provinents de Montserrat, es canvià l'advocació d'aquesta per la de la Mare de Déu i sant Pau.
- (7): Publicat a TORRAS i SERRA, Marc: *La capella de Sant Marc en el segle XIV, a Amics de l'Art Romànic del Bages. Butlletí*, 108.- Manresa, abril-juny 1997.- pàgs. 691-695.
- (8): TORRAS i SERRA, Marc: *El mobiliari....*- pàg. 237.
- (9): MARI i BRULL, Gerard; FARNES i JULIA, Soledat: *L'hospital del Coll de Balaguer a través d'un inventari de l'any 1350, a Gimbernat*, XIII. 1990.- pàg. 161.
- (10): AHCM/pergamins 344, copiat en el *Llibre Verd* (AHCM/AM *Llibre Verd*, ff. 86v.-87r.) i transcrit i publicat a TORRAS i SERRA, Marc: *El Llibre Verd de Manresa (1218-1902)*.- Llibres de Privilegis, 5.- Fundació Noguera.- Barcelona, 1996.- pàgs. 316-317.
- (11): SARRET i ARBOS, Joaquim: *Hospital de San Andrés*- pàg. 39.